

Εκτρέφει η τεχνολογία έναν ψηφιακό ολοκληρωτισμό;

Κώστας Π. Κατάρας

Ο κόσμος μας εξαρτάται όλο και περισσότερο από την τεχνολογία, ένα δίκικοπο μαχαίρι, ενώ αγωνιζόμαστε καθημερινά να έχουμε τον έλεγχο της ψηφιακής μας ζωής. Παρ' όλο που η τεχνολογία και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (SM/social media) παρέχουν στο άτομο νέες δυνατότητες, όπως πρόσβαση στη πληροφορία, έκφραση γνώμης και συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες, μπορούν, επίσης και συγχρόνως, να υπονομεύσουν τη δημοκρατία διαστρεβλώνοντας τις πληροφορίες, προωθώντας ψευδείς ειδήσεις και διευκολύνοντας την πολιτική χειραγώγηση. Το ίδιο ισχύει και για τις προκλήσεις των SM στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, στην ιδιωτική ζωή και στην εξαπάτηση για πολιτικούς και οικονομικούς σκοπούς.

Σήμερα, ακόμη και αυτός ο εγωιστικός και άπληστος καπιταλισμός που βιώσαμε την εποχή της παγκοσμιοποίησης, παραγκωνίζεται σιωπηλά από ένα νέο, ακόμη πιο εκμεταλλευτικό, σύστημα, αυτό που οι θεωρητικοί ονομάζουν τεχνοφεουδαρχία ή καπιταλισμό της πλατφόρμας ή καπιταλισμό της επιτήρησης.

Είναι αυτή η μορφή καπιταλισμού όπου η δημιουργία υπεραξίας μεταφέρεται από τις αγορές σε ψηφιακές πλατφόρμες (π.χ. Facebook, Uber, Amazon, Airbnb) οι οποίες θυμίζουν ιδιωτικά φέουδα.

Είναι αυτές οι ψηφιακές πλατφόρμες που αντικαθιστούν πλέον τις αγορές, ως ο «τόπος» όπου δημιουργούνται υπεραξίες από τους ίδιους καταναλωτές, τους χρήστες, που ως σύγχρονοι Μπάρμπα Θωμάδες στις ψηφιακές φυτείες των Big Tech αφήνουν το αποτύπωμα τους σε αυτές, το οποίο αλγόριθμοι μετατρέπουν σε προβλεπτική συμπεριφορά η οποία πωλείται στους διαφημιζόμενους.

Αυτές λοιπόν οι ψηφιακές πλατφόρμες και οι Big Tech μοιάζουν με φέουδα που απαιτούν χρήματα για τη χρήση τους, αποτελούν εργαλεία συγκέντρωσης τεράστιου πλούτου και δύναμης. Έτσι, εξασκούν απεριόριστη επιρροή στη συμπεριφορά δισεκατομμυρίων ανθρώπων

στο πλανήτη μας, περιλαμβανομένης και της πολιτικής συμπεριφοράς τους, και άρα στη λειτουργία της δημοκρατίας.

Η δημοκρατία, η εθνική κυριαρχία και η τεχνοφειδάρχια αναδύονται ενδεχομένως ως έννοιες ασύμβατες.

Φυσικό είναι, λοιπόν, που αρκετοί σήμερα μιλούν για κρίση της δημοκρατίας, δηλαδή την υποχώρηση της πολιτικής προς όφελος της οικονομίας, για την κυριαρχία των αγορών και ειδικά των Big Tech, για την απαξίωση των πολιτικών θεσμών, για τη νομοθέτηση μέσα από πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, κ.λπ.

Το πέρασμα στη μετα-δημοκρατία

Πολλοί σύγχρονοι στοχαστές μιλούν εδώ και καιρό για το πέρασμα από τη δημοκρατία στη μετα-δημοκρατία (post-democracy), ένας όρος που χρησιμοποιήθηκε πρώτα από τον καθηγητή Colin Crouch (Κόλιν Κράουτς) στο σχετικό βιβλίο του¹.

Μεταξύ των αιτιών για την ανάπτυξη του φαινομένου ο Crouch αναφέρει και τις εξής: απουσία κοινών στόχων ανάμεσα στις διάφορες κοινωνικές ομάδες, παγκοσμιοποίηση, οι ιδιωτικοποιήσεις και ιδιαίτερα αυτές των δημόσιων / κοινωφελών οργανισμών.

Επίσης, ο εναγκαλισμός του δημόσιου με τον ιδιωτικό τομέα μέσα απ' τον οποίο ειδικά οι πολυεθνικές εταιρείες μπορούν να εισαγάγουν νομοθεσία πιο γρήγορα, ακόμα και από τους κατοίκους μιας χώρας, αλλά και η προσπάθεια του κράτους για την ανάθεση σε τρίτους πολλών εκ των υπηρεσιών του (outsourced).

Σε σχετική συνέντευξή, ο Κόλιν Κράουτς σημειώνει χαρακτηριστικά στην ιταλική εφημερίδα // *Manifesto*: «Τα ευρωπαϊκά πολιτικά καθεστώτα και το αμερικανικό αποτελούν μάλλον μια μορφή ατροφίας της δημοκρατίας. Η παγκοσμιοποίηση το καθιστά φανερό, όπως καθιστά πρόδηλο το γεγονός ότι η δημοκρατία (η οποία παραμένει κυρίως εθνική) παύει να υπάρχει στο κατώφλι των αιθουσών [βλ. ταινία Κ. Γαβρά *Ενήλικες στο δωμάτιο*], όπου παίρνονται οι πιο σημαντικές αποφάσεις για την οικονομία και όχι μόνο.

»Ακόμα και τα πολιτικά κόμματα, πλέον, αισθάνονται πολύ μακριά από τους πολίτες και χρησιμοποιούν τις μεθόδους του “μάρκετινγκ” ως υποκατάστατο των ανύπαρκτων δεσμών με όσους θα έπρεπε να αντιπροσωπεύουν.

¹ Colin Crouch, *Coping with Post-Democracy*, Fabian society, 2000.

»Η αύξηση της ανισότητας καθιστά, τέλος, πολύ πιο εύκολο για τις ελίτ και τις μεγάλες επιχειρήσεις να ελέγχουν την πολιτική. Αυτό συνεπάγεται έναν μετασχηματισμό της μορφής του κράτους.

»Παρακολουθούμε έτσι τη διαμόρφωση ενός μεταφεουδαλικού κράτους, το οποίο βρίσκεται σταθερά στα χέρια της νέας αριστοκρατίας των μεγάλων επιχειρήσεων.

»Πρόκειται, ωστόσο, για ένα κράτος που έχει δημοκρατική νομιμοποίηση.

»Στις ελίτ δεν χρησιμεύει πλέον μια δικτατορία για να ασκούν την εξουσία».

- Πολλοί παράγοντες έχουν συμβάλει στην εμφάνιση του φαινομένου, με κυριότερους τη μετεωρική άνοδο της δύναμης των υπερεθνικών εταιρειών, τις δομικές αρνητικές εξελίξεις στην εργατική τάξη, τη συρρίκνωση της εθνικής κυριαρχίας των κρατών λόγω αναζήτησης «προστασίας» στην αγκαλιά υπερεθνικών σχηματισμών και μορφωμάτων, την εμφάνιση ηγετών-αχυρανθρώπων, την «αποπολιτικοποίηση» και παθητικότητα της κοινωνίας, την σιγή μιας Τέταρτης Εξουσίας που εξελίχθηκε στον πιο αναξιόπιστο θεσμό παγκοσμίως, και βέβαια τη ψηφιακή τεχνολογία ως το απόλυτο μέσο χειραγώγησης και προπαγάνδας.

Η τεχνολογία εκτρέφει έναν Ψηφιακό Ολοκληρωτισμό;

Η τεχνοεπιστήμη και ειδικά οι εθιστικές τεχνολογίες του διαδικτύου / ίντερνετ αποτελούν τον μεγαλύτερο κίνδυνο της εποχής μας. Και τούτο γιατί αντί να «ελευθερώνουν», δημιουργούν προϋποθέσεις για μια ενδεχόμενη ψηφιακή αποσάθρωση της δημοκρατίας, καθώς και την απώλεια της ελεύθερης βούλησης και ελευθερίας του ατόμου².

Έτσι, μετά τα χρόνια του ενθουσιασμού για το ίντερνετ, ακολουθεί μια περίοδος φόβου των χρηστών ότι οι μεγάλοι παίκτες του ψηφιακού χώρου και οι τεχνολογικοί κολοσσοί (Big Tech) χρησιμοποιούν αυτό το εργαλείο με βλαβερό τρόπο για την κοινωνία.

Οι προεδρικές εκλογές στις ΗΠΑ με τη νίκη Τραμπ και το Brexit στο Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και εκλογικές διαδικασίες σε άλλες χώρες που αντιμετωπίζονται σχεδόν αποικιακά από τη Δύση, καταδεικνύουν ότι πραγματικά υπάρχει μια επικίνδυνη «ψηφιακή αποσάθρωση της δημοκρατίας» (digital disruption of democracy).

Η Κίνα αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα χώρας που εξασκεί σε μεγάλο βαθμό την πιο πάνω «ψηφιακή ανισορροπία δύναμης» εναντίον των πολιτών της μέσα και από το λεγόμενο σύστημα

² Κώστας Π. Κατάρας, *Σιωπηλός Καινούργιος Κόσμος- Ανιχνεύοντας τη Νέα Κανονικότητα την Εποχή της Μετα-Δημοκρατίας, Carpe Librum, 2022*

«κοινωνικής εμπιστοσύνης» (social credit). (ΣΗΜ. Ο ελληνικός υπερ – Τειρεσίας, μια υβριδική μορφή αυτού του συστήματος, έχει δυστυχώς ομοιότητες)

Πρόκειται για μια συνολική βαθμολόγηση κάθε πολίτη στη χώρα σε πραγματικό χρόνο, μέσα από μια τεράστια βάση μεγάλων δεδομένων (Big Data) που παρακολουθεί αδιάκοπα 7x24 τη συμπεριφορά του.

Με κινητά, κάμερες, δορυφόρους, drones, γεωεντοπισμό, social media, παρακολούθηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών (η Alibaba, η κινεζική αντίστοιχη της Amazon, συνεργάζεται στενά με τις αρχές για το έργο αυτό), και όλων των δεδομένων (Big Data) που οργανισμοί και εταιρείες είναι υποχρεωμένες να δίνουν στις Αρχές, το κράτος κατασκευάζει μια λίστα με την «κοινωνική βαθμολογία» κάθε πολίτη.

Οι επιπτώσεις από τις επιδόσεις κάθε ατόμου είναι προφανείς, καθώς από αυτές θα εξαρτάται η ζωή του στην κοινωνία. Με βάση αυτήν τη βαθμολογία, θα κρίνεται αν μπορεί να πάει και σε ποιο σχολείο ή πανεπιστήμιο ή να πάρει δίπλωμα οδήγησης ή απλώς μια σύνδεση στο ίντερνετ ή να αποκτήσει ένα κινητό με σύνδεση, ή να κλείσει εισιτήρια ή ξενοδοχείο ή να παραγγείλει μια ακριβή πίτσα. Και φυσικά αν θα πάει φυλακή, π.χ. γιατί συμπλήρωσε τρεις φορές που πέταξε μια τσίχλα στον δρόμο.

Βέβαια, δεν μιλάμε για το αν μπορεί να βρει δουλειά στο δημόσιο ή αλλού, ή να αγοράσει αυτοκίνητο ή σπίτι ή να κάνει μια ασφάλεια ζωής.. Όλα εξαρτώνται από την επίδοσή του στην «κοινωνική βαθμολογία».

Αλλά και η δυνατότητα να βρει κάποιος/α κατάλληλη/ο σύντροφο θα εξαρτάται από τη βαθμολογία αυτή, αφού το κράτος θα ενθαρρύνει ή θα επιβάλλει την αναγραφή της βαθμολογίας στο προφίλ κάθε ατόμου στα social media και στις σχετικές εφαρμογές γνωριμιών, ώστε να επιτύχει καλύτερες προοπτικές ζευγαρώματος του πληθυσμού, για προφανείς λόγους.

Και φυσικά αν μιλήσουμε για δημοκρατία, η φράση «εκλογές στη Κίνα» ίσως είναι το πιο σύντομο ανέκδοτο.

Αλλά και στη δημοκρατική και πολιτισμένη Δύση, έχουν αναπτυχθεί ακόμη πιο εκλεπτυσμένα και αόρατα εργαλεία καταπάτησης της ελεύθερης βούλησης και της δημοκρατικής έκφρασης των πολιτών, όπως το Ripon. Ένα εργαλείο χειραγώγησης και υφαρπαγής της ψήφου των ψηφοφόρων που απρόσμενα έβγαλε Πρόεδρο τον Τραμπ το 2016 και ίσως και το Ηνωμένο Βασίλειο από την ΕΕ, και που αργότερα έγινε γνωστό ως το σκάνδαλο Cambridge Analytica - Facebook. Περισσότερα για αυτό, σε επόμενο σημείωμά μας.